

DRAVA, KAO CRTA RAZGRANIČENJA DVAJU PROSTORA - OVOZEMALJSKOG I ONOZEMALJSKOG - MITSKA DOGAĐANJA OKO RIJEKE U PREDAJAMA PODRAVSKIH HRVATA U MAĐARSKOJ

DRAVA RIVER, AS DEMARCATION LINE BETWEEN THE WORLDLY AND ETHEREAL, UNEARTHLY SPACE - MYTHOLOGICAL EVENTS OF/ AROUND THE RIVER IN DRAVA VALLEY CROATS IN HUNGARY

Đuro FRANKOVIĆ

Pečuh, Mađarska

gyorgy.frankovics@gmail.com

Primljeno/Received: 25. 6. 2013.

Prihvaćeno/Accepted: 8. 11. 2013.

Stručni rad/Professional paper

UDK/UDC 911.3:314 (497.5 Podravina)

SAŽETAK

Mitska zbivanja u tradiciji slavenskih i baltičkih naroda koja se događaju svagda i svugdje govore o gromovniku Perunu (Perkunas) i njegovom suparniku Velesu ili Volosu (Velnias) bogu stoke, koji međusobno vode dvoboj. Božanski sukob započinje ciklično, obično u proljeće kada Velesove epikleze: zmije ili vrag napuštaju svoj prostor i pojavljuju se u prostoru Perunove epikleze Franje Marčetin, obično na njegovom svetom drvetu vrbi ili hrastu. Ishod božanskog dvoboja nije bez žrtava i poraza, naime na početku ciklusa (proljeće) pobjeđuje Franjo Marčetin, ali na kraju poljoprivrednog ciklusa (ljetno / žetva) i sâm strada, bit će osakaćen, osušit će mu se ruka. Mitsko kazivanje o božanskom dvoboju u hrvatskoj usmenoj tradiciji, tj. u predajama martinačkih Hrvata u mađarskoj Podravini, poslije bjeloruske književnosti i makedonskih vrela dalje upotpunjuje mit o poganskim božanstvima i njihovim hipostazama, odnosno alopersonažama.

Ključne riječi: mitsko zbivanje - dvoboj - Perun - Veles - Franjo Marčetin - zmije-žene - vrag - sjekira - raskomadanje - novi život

Key words: mythological events - duel - Perun - Veles - Franjo Marčetin - serpents-women - devil - axe - dismemberment - new life

FRANJO MARČETIN (PERUNOVA EPIKLEZA) I ZMIJE-ŽENE (BOŽICE PLODNOSTI)

Prije predstavljanja predaja podravske Hrvata u Martincima valja se upoznati s nekim poznatijim pojedinostima u svezi protagonista u njima, odnosno s njima sličnim bićima.

"Osiguravanje kontinuiranog već upoznatog znanja - iznova ponovljeno "stvaranje" - u našim očima bilo bi ubojstvo ali u vrednovanom sustavu pračovjeka iziskivana je krvna žrtva koju je obavezno trebalo podnijeti. Analizirajući razne mitologije to nije bilo drugo nego ubojstvo nekog "vrhovnog" bića, kralja, nekog stranca. Od ljudskih žrtava vremenom postaje žrtva jaganjca koja je stupila na mjesto zamjenivši raskomadane idole. Prema njihovoj vjeri iz prolivenih tjelesnih tekućina i krvi na zemlji izrasta žito, grožđe itd. Novatorstvo i otkrića smatrana su darom kulturnih herosa, junacima koji donose kulturu; odnosno bogova: Ištara, Damuzi-Tamuza, Osirisa, Demtre, Persefone, Kore, Dioninsisa. U "kolektivnom pamćenju" - odnosno u savjesti - još je živahno postojala svijest o "iskonskom grijehu". Nije slučajno postojao ubojica Kain, "mirni ratar". U grčkoj mitologiji ubojstvo je

ublaženo time da je postalo krađa: kulturni herosi su od bogova ukrali znanje i poznavanje obrtničkih vještina."¹

S druge strane nazočna je borba. "Prikazivane, svečane, oponašane borbe proizišle su iz obreda poticanja rasplodnih snaga i snaga biljnog života. Okršaji i sukobi što se u mnogim krajevima upriličuju u proljeće ili za vrijeme berbe nedvojbeno duguju svoje podrijetlo arhaičkom poimanju po kojem udarci, natjecanja, surove igre između grupa različitih spolova itd. povećavaju ili raspaljuju sveopću energiju. Obredne borbe ponavljaju pradavne arhetipove koje nalazimo u svim religijama. Egipćani, Asiro-Babilonci i Hetiti oponašali su borbe zazivajući pobjedu reda nad kaosom. Hetiti su, na primjer, za vrijeme novogodišnjih svečanosti prepričavali i reaktualizirali zastrašujući dvoboj između atmosferskog boga Tešupa i zmije Ilujonkoš. Pobjeda u borbi simbolizira stvaranje svijeta ili sudjelovanje u neprekidnom stvaranju. U svakom se prevladanom sukobu stvaranje iznutra simbolički obnavlja i napreduje."²

Na samom početku našeg izlaganja valja navesti kako je u arhaičnim poimanjima, odnosno arhetipovima podravske Hrvata u Mađarskoj nazočna proljetna borba, ustvari sam početak godine, s istom ulogom, kao što je navedena u gornjoj natuknici s uspostavom kozmičkog reda i dobivanjem žitnog roda.

Ovakva borba iščitava se i iz proljetne borbe vedovnjaka ili borbe između Franje Marčetina i zmija-žena te vruga.

***

Kada je riječ o samom imenu *Franje Marčetina* valjalo bi istaći da se u njegovoj prezimenskoj osnovi nazire *marč*, uz uvećanicu /augmentativ/ *-etin*, čije je značenje *mariti*, *skrbiti*. Jednako tako u dalmato-romanskoj leksičkom ostatku *marč* označava mjeseca *martius*, *mart*, *marac*, *maráč*, što se dovodi u vezu s nazivom boga *Marsa*, komu je bio i sâm mjesec posvećen.

Naprosto nameće se pitanje da li će Marčetin voditi skrb o nekome ili imati neku stanovitu ulogu u početnom proljetnom mjesecu? Na odgovor nailazimo u dolje priopćenoj predaji iz podravske Martinaca (Felsőszentmárton, Županija Baranja) u Mađarskoj.

- Taj Franjo Marčetin kad je išo u našu šumu na Brođanjce, tamo k Brlobašu, onda dojde Dravica. Tako jedared je on otišo. Nedelja je bila baš, ode on pogledat šumu. Onda ona Podravka se šuma bila. Kad on otišo u vrbak tamo gleda ovo-ono... Otišo pod Dravu po vodu i tamo blizo kod vode našo debelu kladu, odrezenu vrbu, već više godina bila tamo, kora njoj se popucala. On će svojom sikirkom tu koru odseć nek se suši to drvo, pa će s konjima to dopeljat doma, pa će zrezat, pa bu se mogo s tim grijat.

Gledi tu dvi zmije. Pita on nje:

- Što vi tuka tražite?

One njemu:

- Ču-ću-ću!

- Nemojte ćućukat, kažite otkud ste i što ste?!

Nećo kazat. Hej, al on s tom sikirkom hudri! Nje na veliku koru nagrabi i ode i baci u Dravu. Hej, kad to kroz pol sata to taki vijar je došo da tu vodu, to tako debeli forgov bio da taj vetar te komadičke sve povadio iz vode.

Dok Franjo otišo doma, al on ne mre nikam... A to je bila iz Puklic sna i svekrva, samo tamo nje je mrak dostigo, onda niso mogle dalje it, otišle so pod koru i tamo so spale. On je znao da ko je to...

¹ FEKETE Mária *A föld folyosók és az emberi civilizáció Gondolatok a Kárpát-medence nolitikus falvairól és kultusztárgyairól* <http://www.termesztvilaga.hu/szamok/tv2007/tv0702/fekete.html> (pohod 12. travnja 2012.)

² J. CHEVALIER - A. GHEERBRANT *rječnik simbola...* drugo, prošireno izdanje. Nakladni zavod MH Zagreb 1987. natuknica *borba*.

A bila kod nas jedna baka stara koja znala tako nešto izlečiti. On otišo k njoj, vidi da ne mre nikam i umrt će. Kaže njemu baka:

- Sinak, jesem ti kazala da neka tako nešto dirat, da moreš nasradat! Zato sad ću te još jedared izlečiti al više da mi u tako ne pačeš prste!

- No pa dobro, staro, neću više.

Je on lego na posteljku. Ona njega pričela trti z nekakom maščom. To kako ga je trla na nogama išle so mu van nekake iskre. On jauče, dok ga to boli. No kad ga dobro nartla kaže:

- Ozdravet ćeš, al tri dana iz dvora na put mi da ne deš! Ako zideš, ne bu dobro.

Je on zišo iz posteljke dole pa sedi u dvoru. A teško to njemu biti u dvoru, al laglje mu bilo puno. To drugi dan sad mu još laglje dok ga baka dobro zvrčila. Tako treći dan, al to nekake žene ido. Baš bila žetvena dob, nose svojima južinu van na polje di se žanje. Jedna projde... dvi zajedno... A kad jedanputa on se ne mre trpet više, vrag je vrag, on ode i sedne pred svoju lesu i gledi: ido tri gizdave mlade. Dojdo do njega i jedna korpu dene dole i njemu dvi zakapči i korpu ufati i ode.

Treći dan mu se ruka osušila. On oped baki:

- Bako, tako i tako sem prošo. Nisem vas šteo slušat sem otišo na put i došle so tri mlade i jedna me ćunila. Eto gle, ruka će mi se osušit.

- E, sinak dragi, ako će ti se osušit ja više pomoć ne mrem! Ja morem trti onda još bu gorje. Kazala sem ti ne di na put, ti nećeš slušat!

Tako se Franji Marčetinim jedna ruka osušila."

(Kazivač: Jozo Pandur, rođen u Martincima / Felsőszentmárton 1923.)

Još prije same analize date predaje navodimo riječi Radoslava Katičića iz njegove knjige *Božanski boj*: "Veles se u slavenskoj predaji javlja i kao žensko. Tada je to boginja *Vela* (u ruskim i makedonskim vrelima). Ona je kao zmija naprama zčaju, žensko naprama muškumu. I sam protivnik javlja se u usmenoj tekstovnoj predaji jasno obilježen kao žensko, *zmija*. Tu se razabiru vrlo stari slojevi odnosa u mitskom ustrojstvu svijeta. A podatci Jaroslavske legende potpuno se uklapaju u to, pa ne može biti dvojbe da se osnivaju na autentičnim vrelima, kako god i dalje ostaju nesigurnosti oko pojedinosti. Sve o svemu ti podatci ipak zaslužuju vjeru. I mogu poslužiti kao pouzdano polazište za razlaganje o praslavenskom bogu Velesu. Mitsko kazivanje o božanskom dvoboju od svih slavenskih predaja najpotpunije je došlo do izražaja u bjeloruskoj književnosti."³

³ KATIČIĆ 2008: 179, 181.

*dojt- doći; vrbak - vrbik; tuka - ovdje, tu; sikirka - sjekirica; forgov (hung.) - vrtlog, vir, matica; ne mre - ne može; natrti - izmasirati nekoga; laglje - lakše; zvrčiti - izliječiti; lesa - kapija; južina - objed, ručak; gizdav - lijepo ubućen; ponosan; deti - staviti, položiti; zakapčit - ćušiti nekoga; ćunit - ćušnuti; morem - mogu

Slika 1. Crtež István László "Marčetin i zmije-žene"

Iz priopćene gornje predaje postaje jasno da je posrijedi božanski dvoboj koji odudara od ruskih i makedonskih vrela, bolje rečeno nadopunjuje ih u našoj nadolazećoj rekonstrukciji stare hrvatske, odnosno slavenske vjere.

Perun gromom ("strijelom") gađa svog protivnika Velesa koji se pojavljuje u obliku zmije. Mala digresija: u hrvatskoj tradiciji smatra se da kamenite sjekire još iz kamenog doba, nađene u zemlji, ustvari su grom, koji je udario u zemlju, te kroz izvjesno vrijeme, nakon sedam godina, izlaze na površinu zemlje. Perunovo oružje je ubojita sjekira.

Ali da se vratimo našoj predaji, koja se iznosi u hrvatsku znanstvenu javnost, potvrdivši da na rubnom hrvatskom jezičnom području naziru se ostatci stare vjere Hrvata iz doba poganstva.

Perunova epikleza Franjo Marčetin sukobljava se s oružjem u ruci tj. *ubojitom sjekirom* sa zmijaženama. Njihova borba započinje u proljeće, kada se zmije-žene pojavljuju na Marčetinovom prostoru, pored Drave, pod korom stabla srušene suhe vrbe. U ovom slučaju vrbu trebamo smatrati svetim drvetom, kao i hrasta. Na početku vegetacijskog ciklusa pobjeđuje Franjo Marčetin, dokle završetkom ciklusa (žetva) pobjeđuju zmije-žene, pojavljujući se u ženskom obličju.

Franjo Marčetin svoje je neprijatelje zmije-žene isjekao na komadiće, bacivši ih u vodu Dravu.

Na iste analogije nailazimo u starom Egiptu i Mezopotamiji, gdje se je žrtva isjekla na sitne komade, pokupila i bacala u vodu rijeke, kao žrtva plodnim vodama.

Riječ je o dvema božanstvima koja budu na komadiće posječena ili rastrgana te na taj način njihovi dijelovi tijela osiguravaju plodnost i ponovno uskrisavanje. Postojanje dema božanstva u pučkoj usmenoj tradiciji europskih naroda, prema autorovim saznanjima, nije još dokazano, izuzev autentičnih vrela podravske Hrvata. U prastara vremena nepobitno da su postojala o čemu govore i njihovi u zemlju ukopani rastrgnuti, raskomadani idoli, o kojima brojna svjedočanstva postoje, zahvaljujući arheološkim iskopavanjima diljem Europe.

U nastavku podravske hrvatske predaje, koju bismo s pravom mogli smatrati mitskom kazivanju, odnosno svetom tekstu, priočava se da poslije ritualnog ubojstva, raskomadanja zmijažena i bacanja njihova djelića tijela u vodu rijeke one uskrisavaju i nastoje vratiti Marčetinu svoj "dug". Naime, nad Dravom podiže se vihor koji sa sobom u zrak ponese komadiće posječenih zmija. Na taj način zmije-žene nestaju te se ponovno pojavljuju za vrijeme žetve, kao ručkonoše.

U daljnjem odgonetanju simboličkog sustava podravske predaje valja reći da se vrba kod nekih naroda, tako primjerice u Mezopotamiji, smatrala svetim drvetom te je ujedno bila poistovjećena sa svjetskim drvetom (*arbor mundi*). Vrba se ubraja u krug "nerodnog drva", sa simboličkim obilježjem "divlje", stoga predstavlja svijet divljine ili mjesto ulaza u njega.⁴ No svijetom divljine možemo smatrati i "onaj svijet", drugi svijet ili svijet mrtvih, odnosno svijet pored voda.

Prema predaji vrba je već više godina srušena, što nas nedvojbeno upućuje da su na zemlji zavladale sile kaosa, stoga narušeni red u kozmosu valja ponovno uspostaviti. Narušeni red jedino može povratiti junak civilizator, Franjo Marčetin, Perunova alopersonaža koji iznova stvara svijet.

Zmije-žene su inkarnacije nekih nama zasada nepoznatih boginja plodnosti hrvatske pučke tradicije; nedvojbeno možemo ih smatrati ženskim božanstvima, koje su u mnogobožачkoj hrvatskoj (slavenskom) mitologiji imale stanovitu ulogu. Trebamo samo pretpostaviti da je svojevrtni slavenski panteon postojao, ali zbog razbijenih svojih viših slojeva njegov je rekonstrukcija teška, no to ne znači da i nemoguća.

U podravskom mitskom ustrojstvu svijeta ključnu ulogu imaju muška božanstva koja ciklično ponavljaju borbu sa ženskim božanstvima - u našem slučaju bila bi to božanstava plodnosti - koje redovito ritualno ubijaju početkom vegetacijskog ciklusa.

Muška božanstva, uostalom i Perun, nebeski bog groma, kiše, oluje, uz kojeg se također vezuje plodnost, a čiji je alopersonaž Franju Marčetin ističu se s jedne strane kao protagonisti mitske sfere. Zmije-žene našle su se na tuđem prosoru, na svetom tlu Franje Marčetina, ne uspjevši stići u svoj

⁴ *Slovenska mitologija Enciklopedijski rečnik*. [Redaktori Svetlana M. Tolstoj - Ljubinko Radenković] Zepther Book World Beograd 2001. natuknica vrba.

prostor, u takozvani "Puklic" (donji ili drugi svijet iza vode Drave), već samo do njegova ulaza. No to je Perunov prostor, odnosno Franje Marčetine, koji ne podnose da se na njihovom prostoru pojavljuje njihovi protivnici bilo to Veles, njegov aloperski vrug ili zmije-žene. I tada započinje sveta borba između njih!

Zmije bit će ubijene, pošto su za novonastale vjerske prilike s dominantnom ulogom muških božanstava pobjeđene, te mrtve vraćene u vodu, u tzv. mrtvačku sferu, u donji svijet iz kojega iskrišava novi život. Nedvojbeno zmije-žene trebamo posmatrati dema-božanstvima koja se poistovjećuju sa žitim rodovima ili homoljnim biljkama, odnosno u podravskim predajama o vedovnjacima i sa žirom, potrebnim za stočnu ishranu. Njihova smrt je ista kao i žita, žira, homoljnih biljaka, bit će rastrgnute, raskomadane ili samljevene. Iz njihove krvi, tjelesnih sokova izrasta pšenica, grožđe (npr. Dionizije), bogat žitni rod.

Marčetin pobjeđuje zmije i žrtvuje ih za biljni rod, što se nazire u daljnjem tekstu predaje. U toj cikličnoj borbi najprije on pobjeđuje, međutim u predaji ne dobijamo jasan odgovor na koji način i sâm stradava. Iz daljnjeg tijeka predaje doznajemo da je on obolio, što bi značilo da je borba između zmija-žena i Marčetine nastavljena, ali manjkaju dati opisi nekada postojećeg svetog teksta o mitskom kazivanju postojećih poganskih božanstava. No slavenski ili hrvatski mit unatoč i ovakvih krnjih podataka, ipak se na neki način može rekonstruirati.

Ovdje navodimo i neke druge paralele, naime u slučaju ubijanja zmija riječ je o ritualnom ubojstvu bogova i duhova vegetacije, naime krvoproliće je poznato kao jedinstven motiv vezan uz boginje plodnosti. Ovakvi mitovi su ustvari glavne verzije vegetacijskih ili kalendarjskih mitova. U njima je očuvan kulturni lik Velike Boginje koja ovaploćuje stvaralačku moć prirode. Stoga je razumljivo da su bogovi i boginje plodnosti neodvojivi od žitnog roda, te svojom cikličnom smrću i novim rođenjem osiguravaju beričet. U agrarnom obredu poznato je raskomadanje mitičnih kraljeva i bacanje njihova raskomadano tijela, dašta na sličan način bit će usmrćeni bogovi: Oziris, Dinozije, Balu i dr.

Nakon dramatičnog i krvavog sukoba između Marčetine i zmija-žena iz Puklica, tj. podzemlja, pristizuje vrijeme žetve. Tada Franju jedna od triju prekrasnih žena, koje nose ručak žeteocima, dva puta čuše, uslijed čega će se Marčetine osušiti jedna ruka.

Prema modelu iz drevnih mitopetskih predstava, njegov se poraz ponavlja, slično njemu srodnim bićima, ali taj poraz nikada nije konačan. Naime, na koncu, odnosno početkom vegetacijskog ciklusa on pobjeđuje. Čitav se mit, dalo bi se reći, iz godine u godinu ponavlja.

FRANJO MARČETIN I VRAG (VELESOVA EPIKLEZA)

Pored opisane borbe Franje Marčetine sa zmija-ženama nazire se i njegova stalna borbu protiv *vražića* koji je Velesov nadomjestak. Vražić se njiše na granama *hrasta*, *rastjeruje konje* na konjari i *zastašuje ljude*, dok Franjo upravo, obratno, *zaštićuje stoku i ljude*, u širem smislu čitavu *seosku zajednicu*. Poput Peruna sjekirom u ruci, noću goni vražića, ali *gol*, što bi značilo da se akteri vraćaju u prapočetno stanje.

- U nekadašnju dob, ima tome 250-300 godin, još kad so Turčini otišli i kada so tuka na Taboru pričeli kuće zidat, nije zidat nego od drveta na poceki praviti, tuka je stanovo stari Faraguš a njegov komšija bio je Franjo Marčetin.

Jedanput kaže Faraguš tim svojim komšiji:

- Mi imamo vruga.
- A jel imamo?!
- Kad ja tebi kažem!
- Kako ti to znaš?!
- Taj svaku večer oko jedanaest sati dojde najprvo u moj dvor, onda spod moje kujnje dojde u tvoj dvor - oni so imali zajednička vracica. - Tu pred vraci samo oda i oda...
- A kako to zgleđa?
- To ko ono dobro ždrebe, a glave nema.
- Čuješ, pa ti imaš pušku, ti sedni u ganjak i ubi ti to, a ja ću otit na konjaru.

Slika 2. Crtež István László "Marčetin i vrag"

rica zmija, ni se poplašio od makar koga.

Tuka ga doganjo u taj ćošak, ti su bili stari, debeli panji i debeli rasti. I taj je tuka nabežo i cucki so mu pomogli tog trgat i terat, i to je nestalo.

- Majku ti garavu! Nećeš više dojt, ti više glavu nemaš, ja ću ti glavu odseć!

On gleda a njegove kobile tako mirno stoje još ni iz repom ne makno. On se obleće u svoje gaće i jednoj sedne na leđa, i:

- No ajdemo sad na konjaru.

Kad stigo na spašnjik ide nekaki mali na konju, al već doma, a on njemu kaže:

- Kuda ćeš već doma?! Sad je samo polnoći, sad sam treba it na konjaru, nije doma!

Taj njemu ništ ne kaže samo se nuza njeg okrene i jaši. Kodar cigaretlina puši, to njemu se svetli nešto u zubi.

- Dobro, ako nećeš divanit ne moraš!

Pušćo konje preko vode a taj mali otišo pod otaj rast - sad već nije živ nego od onoga rasta zaperak, tog so podsekli neku godinu i to je već bio stari rast - ufati se za granu taj mali i ljulja se.

On otide svojim ortakom a oni svi drščo od groznice, to stra' debeli...

- Ljudi, šta je vama?!

- Sam ti šuti, dobro što nisi došo prvo!

- Što bi bilo da sem došo prvo?!

- Tu je bio nekaki mali, tim se svetilo iz zub, taj je sve naše konje porastero. Mi ni ne znamo di so naši konji.

- Dobro.

A kad to došlo jedanaest sati, pol dvanaest, al to ide, to se dundoji ispod kuće. Kad je on to spazio pobego u kujnju i pušku ostavio u ganku, ni on smeo ništ.

Ej, kad onaj došo doma sutradan uranje:

- Jesi nešto probo?!

- Da, kad sem ja to vido još i puška ostala u ganku od stra! Ja bež, još se i zaključam.

- No čekaj, k večeri ću ja!

- Evo ti puška, ja ću napunit!

- Ne treba! Što će meni puška?! Ja ne znam pucat, ja ću sikikom to dočekat. Ako tebe stra', mene nije!

Ode on z divana oko deset sati, ode u pojatu i kobile odveže i sveže za stup u ganku. I sedne u svojim ganku i sikirku deo na rame i čeka. Nekad je bilo puno buv, pričele so ga gristi u gaćama, najpotli i gaće sleko dok ćo ga buve pojest. Sedne i čeka a gaće obesio na drug u ganku, kako se ruvo sušilo. Ide nešto... Čuje on da je to tamo kod Faraguša u dvoru. I počasu evo na vracica i u njegov dvor.

On đipi i hudri s tom sikirkom, to se puca...!

A taj bež, a on za njim, dok nema gaće na sebi on more bežat, on udri po time... Ne mre to njemu pobeć! Taj Franjo Marčetin mogo bežat ko vatrena kola, bio sitan čovečac, a ljut ko tiča-

- A to ni ništ! - kaže drugi. - Ja kako sem išo surka mi bila na leđima denjena, z gajtani svezana, a kako taj došo moje konje poplašio i kako me u trnje natero surka mi ostala na trnju. Sad koji će bog po nju otit?

- Ja.

On ode, surku ufati i donese surku.

- Kako?! Tebe ni stra?!

- Pa kako bi me bilo, sad je nuza me jašio. Tu se ljuljo na debelim rastu. Otišo sem po surku i već ga nisem tamo našo. Kaki ste vi ljudi?!

(Kazivao: Jozo Pandur, Martinci)

U tradiciji slavenskih i baltičkih naroda *hrast* je sveto drvo Peruna (Perkunasa), na koje se penje njegov vječiti neprijatelj Veles. Ovaj potonji katkad u obliku *zmije*, ili *zmaja*, tj., *pozjoja* leži na dnu stabla u blizini korjenja, što označava donji, podzemni svijet, svijet ktoničnih sila. Neprijeporno je da je u ovim predajama podravske Hrvata u Mađarskoj Velesove osobine u potpunosti poprimao vrag.

O Marčetineu se kazuje da ima natprirodne osobine: hrabar je, srdit kao "tičarica zmija", brzo stiže kamo treba, štiti ljudsku zajednicu i sl. Pojavljuje se na konju ili čuva konje, goni vruga koji se penje na sveto hrastovo stablo, na svjetsko drvo (*arbor mundi*).

Valja imati na umu da se Veles smatra i bogom stoke, stoga će se njegova epileza vrag isto pojaviti na konjari, ali i taj prostor pripada Marčetineu koji ga goni iz svog prostora, upravo kao i Perun Velesa.

Nije slučajno čak ni to da se u navedenu predaju unosi izvrnuta sintagma koja po značenju trebala bi glasiti tako da od vruga konje jedino može sačuvati bog ("Koji će bog po nji otit?"). Na postavljeno pitanje Marčetin odgovara: "ja", znači, da se on i na taj način poistovjećuje s bogom.

Marčetin iz svoga prostora treja svoga neprijatelja vruga, goni ga iza vode Drave, u njegov prostor.

ZAKLJUČAK

Hrvatske podravske predaje zapisane u Martincima autentična su vrela koja uvjerljivo predočuju mitsko kazivanje o postojećim božanstvima i njihovim alopersonažama.

Mitsko ustrojstvo svijeta u fragmentima je očuvano u nekadašnjim svetim tekstovima u kojima se pojavljuju božanstva. Posrijedi je pradavni arhetip i arhaično poimanje jest mitsko kazivanje svetih tekstova u kojima se nazire borba muških i ženskih božanstava, između samih muških božanstva, odnosno njihovih hipokorisnika, u ustrojstvu dualističkog vjerskog sustava karakterističnog za slavensku staru vjeru.

Cilj ovakve ciklične borbe između protagonista (Marčetin - zmije-žene: Marčetin - vrag; vedovnjaci) je uspostavljanje kozmičkog reda, arhaičnog obreda poticanja rasplodnih snaga i snaga biljnog života.

Nadalje, hrvatska pučka tradicija podravske Hrvata u Mađarskoj donosi relevantne podatke o postojanju dviju kulturnih praksa, s jedne strane to bi bili razbijeni i krnji ostatci nekadašnjeg slavenskog mitskog kazivanja svetih tekstova te naporedo time postoji i kršćanska pučka pobožnost.

Uočljivo je da je podravska hrvatska narativa skroz svježja i dramski napeta, svojom je reaktualizacijom s pravom mogla pobuditi interes slušatelja kroz razna stoljeća. Prepričavanje pradavnog arhetipa, na svu sreću, zadnjeg momenta trgnuto je od zaborava.

* *komšija* (tur.) - susjed; *dojti* - doći; *kujnja* - kuhinja; *vracica* - manja vrata pred kućom; *zgledat* - izgledati; gledati; *ganjak* (germ.) - trijem; *dundojit* - tutnjiti; grmjeti; *sikira* - sjekira: z - s; *divan* (tur.) - razgovor; *pojata* - štala; *buva* - buha; *đipiti* - skočiti; *vatrena kola* - lokomotiva; *tičarica zmija* - zmija koja živi u duplji drveta; *tuka* - ovdje, tu; *cucak, cucky* - pas, psi; *obleći se* - obući se, oblačiti se; *spašnjik* - pašnjak; *cigarellin* - cigareta; *deti* - staviti; denjeno - stavljeno

SUMMARY

Mythological ,events' in tradition of Slavic and Baltic nations, as told in the folklore, speak of the thunder god *Perun* (Perkunas) and his arch rival *Veles* or *Volos*, (Velias) the cattle god, engaged in fierce and fiery duel. Divine battle is renewed in cycles, usually in Spring, when *Veles'* epiclesis, the serpent or the devil, leave their space and enter the *Perun's* epiclesis of *Franjo Marcetin*, usually in his holy willow or oak tree. The outcome of this divine battle is not without victims or defeat, as the beginning of nature cycle (Spring) brings victory to *Franjo Marcetin*, yet, at the end of farming cycle (Summer/ harvest) he himself falls a victim, with a crippled hand.

Mythology tale of this divine duel in Croatian oral folklore, through the world of mouth in Martinec-originating Croats in Hungarian part Drava valley, right after Belarus literature and Macedonian origins, completes the myth of pagan deities and their hypostases, or, alopersonages.